

**Pr. lect. dr. Sorin Marinescu,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

SFÂNTA ÎMPĂRTĂȘANIE – RESTAURAREA COMUNICĂRII REALE ȘI DEPLINE PRIN HRISTOS, ÎN DUHUL SFÂNT

Abstract: *The virtues of human communication, due to which, in the end, progress and knowledge spread throughout the world today, may turn into their opposites in an unsettling form of isolation, desocialisation, a selfish closing in self.*

If the reach of poor man's spiritual powers intuition remains only a intuition of a few attributes of divinity in contemplation of nature, God comes to meet him, as an undeniable proof of love, and it speaks, first indirectly through the prophets inspired by the Holy Spirit and then directly through His embodied Son, the Word through which God creates and speaks us; and when we weaken the direct link with him as dialogue partners, He makes Himself man and remains God too.

Christ risen from the dead not only communicates with us, but He also communicates to us, gives us not only what He has, but what He himself is; and communicating with the Body and Blood makes us hope in the Resurrection of our life, the complete communication with God, without which there is no eternal life.

The presence in the Church of the sacraments of grace of the Holy Spirit, as the gift of God is the guarantee of saving and restoring the loving communication of both man and his Creator. And the Holy Eucharist is the peak of human relationship with God in Christ, because through it the Saviour is fully in us, and we are in Him, in the communion and unity of love.

Thus, obeying God Who continually speaks through His Son, we will also know how to speak, to communicate with one another, love each other, saying our words as gifts for the neighbours who need us and which identifies the Incarnate Word Himself.

Keywords: *love, sacrifice, communication, Holy Eucharist, communion, restoration.*

Societatea modernă este caracterizată de o serie de schimbări rapide și profunde cu privire la felul în care oamenii interacționează și se

raportează la ei înșiși, dar și la ceilalți. Transformările care au apărut în ultimele decenii se datorează tehnicii moderne mereu în expansiune, ce scoate la iveală mijloace din ce în ce mai performante și mai sofisticate de comunicare, facilitând și optimizând transferul de informație.

Tendința de a substitui unor autentice relații interpersonale surrogate de tipul telefonului mobil, faxului sau calculatorului, instrumente deja uzuale pentru omul contemporan, a dus la denaturarea acestor relații. Sentimentele sunt comutate de la persoană la proiecția virtuală a acesteia, se preferă compania impersonală a ecranului T.V. sau a monitorului. Astfel, cuvântul, devenit marfă vândută și difuzată după legile pieții, ajunge cel mult purtător de informații, cu scop predominant publicitar, aducându-se în prim plan divertismentul, superficialul, derizoriul.

Comunicarea în timp real intermediată de noile tehnologii, dincolo de avantajele inerente, nu dezvoltă neapărat participarea civică, dat fiind că, odată cu expansiunea informației digitalizate, crește și riscul manipulării. Virtuțile comunicării umane, datorită căreia progresul și cunoașterea s-au răspândit în întreaga lume, riscă, astăzi, să se transforme în opusul lor, într-o neliniștitoare formă de izolare, desocializare, închidere egoistă în sine.

Aparenta capacitate a științei și a tehnicii de a oferi o soluție la toate problemele omului și de a satisface toate dorințele fizice și spirituale ale umanității, încercând să edifice pentru acesta un paradis terestru exclusiv prin mijloace științifice, ignorându-se prezența lui Dumnezeu în creație, a dus la absența unei comunicări reale interumane deși, paradoxal, în noua eră a mondializării se aude, din ce în ce mai des, sloganul „comunică, deci există“. Actuala criză, materială și spirituală, este de fapt o criză de comunicare, la toate nivelele – instituțional, internațional, interpersonal.

Constatând pervertirea treptată a conceptului de comunicare umană, oamenii de știință contemporani încearcă, în paralel, o definire cât mai exactă a acestui concept, dar încercările lor eșuează, de cele mai multe ori, în confuzii și controverse. Se ajunge la zeci și sute de formulări, în funcție de fiecare ramură a științei, efectul ultim nefiind

altul decât multiplicarea, divizarea treptată, până la pierderea consistenței conceptului de comunicare.¹

În această conjunctură, o soluție, un punct de plecare în rezolvarea unei probleme deosebit de grave pentru omul actual, poate fi un demers de natură etimologică, care ar elibera sensul de bază al cuvântului de „notele conjuncturale, efemere, adăugate de un context istoric sau altul”².

Astfel, dacă, la început, latinescul „communicare” însemna doar punerea în comun a unor lucruri, indiferent de ce natură, în lumea creștină a primelor veacuri după Hristos, acest cuvânt se umple de sensul sacramental, euharistic, desemnând împărtășirea credincioșilor în cadrul serviciului liturgic. Se remarcă faptul că limba română a moștenit direct din limba latină doar sensul înalt, sacramental, al cuvântului „cuminecare” – împărtășire, dăruire, jertfă, comuniune cu Dumnezeu și oamenii – cuvânt izolat astăzi total în sfera liturgică, actualul „comunicare” fiind doar un neologism fără aproape nici o conotație religioasă. Luând însă împreună cele două cuvinte, contopindu-le sensurile sau, cel puțin, alăturându-le asimptotic, regăsim dubla dimensiune a procesului de comunicare, în care se realizează, pe de o parte, legătura specifică între oamenii înzestrați cu rațiune și, pe de altă parte, legătura între aceștia și Rațiunea supremă creatoare. Cu atât mai mult cu cât poate fi sesizată, în același timp, o „paralelă semnificativă cu dublu statut al «cuvântului», care, pe lângă înțelesul comun, situat în sfera semantică a comunicării, îl are și pe acela de Logos, Verb divin, apropiat prin «cuminecare»”³.

Putem deduce, astfel, necesitatea regăsirii sacralității inițiale a cuvântului și a comunicării pe orizontală și pe verticală, „în chipul crucii”, cu Dumnezeu și cu oamenii – chipuri ale lui Dumnezeu.

Pentru aceasta, singura cale rămâne întoarcerea la Revelația dumnezeiască, redescoperirea cuvântului și a comunicării în lumina Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții, care au izvor unic pe Dumnezeu Cel ce „*este iubire*” (I In. 4, 8), nu principiu abstract sau idee, ci Ființă personală ce

1. Mihai Dinu, *Comunicarea*, Ed. Științifică, București, 1997, p. 8.

2. *Ibidem*, p. 14.

3. *Ibidem*, p. 15, 16.

are ca un atribut fundamental natural comunicabilitatea, înțeleasă ca dăruire și comuniune în iubire. Din perspectiva Revelației divine, criza de comunicare a omului cu Dumnezeu și cu semenii a apărut în urma căderii în păcat a primilor oameni și a pierderii, de către aceștia, a harului dumnezeiesc, fereastra deschisă către infinitatea lui Dumnezeu ca Persoană. Comunicarea este restabilită prin Dumnezeu-Cuvântul, Fiul Tatălui, Care Se întrupează și recâștigă, pentru noi, harul divin, pe care îl reprimim odată cu Cincizecimea, prin Sfintele Taine. Dar comunicarea este cu adevărat reală și deplină prin Taina Sfintei Euharistii, în care Mântuitorul Hristos, coborând pe firul energiilor dumnezeiești necreate, prin Duhul Sfânt, ni se comunică în chip real și personal, făcându-ne capabili să ne comunicăm deplin unii altora, pe calea jertfei, redescoperindu-ne vocația de „ființe cuvântătoare“.

Prin Cuvânt înțelegem existența în Dumnezeu a unei relații interpersonale și, în același timp, Cuvântul Tatălui exprimă veșnic și neschimbabil tot ceea ce este Tatăl⁴, fiind născut din Ființa Lui, Logos și Persoană prin Care crează totul, în Duhul Sfânt, a treia Persoană divină, care purcede din Tatăl, între cele trei Ipostasuri existând comunicarea prin excelență, înțeleasă ca circuit al iubirii dumnezeiești, revărsată „ad extra“ în actul creator.

Creându-l pe om, Dumnezeu i se descoperă prin cuvânt, pe „firul direct“ al harului Duhului Sfânt, care îl îmbracă pe om într-o haină de lumină. În această lumină necreată, omul vede raționalitățile lucrurilor ca sensuri încorporate, izvorâte din Logos, el cunoaște Cuvântul creator și intră în dialog cu El. Deci, pentru ca omul să îl poată cunoaște pe Dumnezeu, să-L vadă pe cât îi stă lui în putință, spre a se împărtăși de nemurirea Lui, trebuie să contemple Cuvântul Lui⁵, care îi vorbește neîncetat prin raționalitatea lumii.

Creaturile, lucruri sau ființe, nu rămân simple forme exterioare, detașate de cel care le-a adus la existență, ci sunt legate, prin raționalitatea lor, de Rațiunea supremă creatoare, căci Logos nu înseamnă doar

4. Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri. Partea I (Cuvânt împotriva elinilor; Cuvânt despre întruparea Cuvântului; Trei cuvinte împotriva arienilor)*, trad., introducere și note de pr. prof. Dumitru Stăniloae, col. „Părinți și scriitori bisericești“, vol. 15, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1987, p. 255.

5. *Ibidem*, p. 31.

„cuvânt“, ci și rațiunea de a fi a lumii.⁶ Dumnezeu îl crează pe om după chipul Său, spre a ajunge la asemănarea cu El (Fac. 1, 26), iar folosirea pluralului „să facem“, de către autorul inspirat, arată că omul poartă în sine, prin creație, pecetea treimică.

Pentru om, rațiunea și cuvântul, daruri de la Creator, sunt în același timp daturi ontologice, fără de care nu ar avea calitatea de chip al lui Dumnezeu, iar tendința continuă de a atinge absolutul este legată intrinsec de dorința de comunicare prin cuvânt și de înțelegerea lucrurilor prin rațiune, într-o încercare nesfârșită de a-I răspunde Logosului Care îi vorbește permanent și care nu-l părăsește nici chiar când greșește.

Căderea în păcat a primilor oameni prin neascultarea poruncii lui Dumnezeu (Fac. 3, 6) a avut drept cea mai dramatică urmare întreruperea comunicării cu Dumnezeu, prin pierderea harului divin, ruperea legăturii iubitoare cu Izvorul nemuririi și, în cele din urmă, moartea trupească și sufletească. Omul renunțând de bunăvoie la comunicarea cu Cuvântul lui Dumnezeu, alegând calea opusă înduhovnicirii treptate și continue, face ca trupul său să se descompună ca printr-o lege naturală⁷.

Omul, înzestrat cu libertatea de a răspunde liber iubirii Creatorului, a ieșit din comunicarea cu El, rezultatul fiind căderea într-o existență care tinde spre neant⁸.

Dacă la îndemâna slabelor puteri sufletești ale omului rămâne doar o intuire a câtorva atribute ale divinității din contemplarea naturii, Dumnezeu vine în întâmpinarea lui, ca o dovadă incontestabilă de iubire, și-i vorbește, mai întâi, indirect, prin cuvintele proorocilor inspirați de Duhul Sfânt, și, apoi, direct, prin Cuvântul Său întrupat, Fiul, care este Cuvântul prin care Dumnezeu ne crează și ne vorbește, iar când slăbim legătură directă cu El, ca parteneri de dialog, El Se face om, rămânând și Dumnezeu. Acest lucru este de o importanță covârșitoare, pentru că, fără ajutorul lui Dumnezeu, „cât suntem în trupul și în lumea sensibilă de aici, nu vedem clar rațiunile depline ale lucrurilor

6. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, col. „Părinți și scriitori bisericești“, vol. 80, Ed. I.B.M.B.OR., București, 1983, p. 128, nota 134.

7. Sf. Atanasie cel Mare, *op. cit.*, p. 96, nota 25.

8. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 21.

și nici Logosul aflat în ele ca într-un pântec (...), nici chipul supremei Rațiuni în propria noastră rațiune sau în ipostasul nostru de cuvânt cuvântător⁹.

Astfel, este dusă la deplinătate descoperirea Sa prin Întruparea Fiului Care, făcându-Se om, descoperă pe Dumnezeu în Sine, dar coboară și la nivelul rațiunilor oamenilor, vorbindu-le pe înțelesul lor.¹⁰

Dacă pentru omul din grădina Edenului lumea reprezintă, prin raționalitatea ei, un mijloc de dialog cu Dumnezeu și cale de înălțare la El, prin Întruparea Cuvântului, umanul devine mediu al comunicării lui Dumnezeu către noi. Deci coborârea Lui în acest chip la modul de comunicare umană înseamnă realizarea unei legături mult mai intime și iubitoare între Dumnezeu și om, chiar decât cea existentă în Eden. Cuvântul face posibilă o unire spirituală continuă și progresivă a persoanelor umane care conștientizează scopul pentru care au fost aduse la existență. Din această perspectivă, devine posibilă o unire prin cuvânt nu doar la nivelul intelectului, ci și la nivelul sentimentului care se amplifică, rezonază mult mai puternic atunci când este împărtășit, comunicat.¹¹

Cuvântul Întrupat, descoperindu-le oamenilor cuvintele vieții veșnice, rămâne în mijlocul lor după Înviere și Înălțarea la cer, putând fi aflat în Biserică, singurul loc în care se regăsește comunicarea după modelul Crucii, adică înțeleasă ca dăruire, jertfă și izvor de viață veșnică în comuniunea cu Hristos euharistic.

Biserica, Trup al lui Hristos (Ef. 5, 23), în care credincioșii sunt mădulare ce suferă și se bucură împreună, oferă credinciosului posibilitatea de a se împlini în comunicare cu celălalt, nu prin ceea ce oferă deosebit de el însuși, ci prezent el însuși în ceea ce oferă. Persoana însăși devine viață pentru altă persoană, după modelul Existenței Supreme, care este desăvârșită tocmai pentru că în ea se află o bucurie a dăruirii reciproce interpersonale.¹²

Biserica, păstrătoare și tâlcuitoare a cuvântului revelat, consemnat în Sfânta Scriptură, în calitatea ei de „stâlp și temelie a adevărului”

9. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 67, nota 22.

10. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, p. 151.

11. *Ibidem*, p. 101.

12. *Ibidem*, p. 45.

(Tim. 3, 15), învață că rostul înalt și valoarea cuvintelor biblice constau în primul rând în puterea lor de a ne călăuzi în cunoașterea adevărată și în curățirea de patimi. „Comunicarea” și „cuvântul” se află printre termenii scripturistici des folosiți, într-o manieră revelatoare pentru înțelegerea sensului lor real. Astfel, aflăm din Sfânta Scriptură despre comunicarea cu Dumnezeu, care se realizează „*prin Duhul Sfânt*” (Ioan 14, 17); se sporește prin credință (Ioan 7, 38-39; II Cor. 13, 5) și prin viață curată (I Cor. 6, 18; II Cor. 6, 14); este făgăduită celor care păzesc poruncile (Ioan 14, 23; I Ioan 3, 14), celor care stau în dragostea lui Dumnezeu (I Cor. 8, 3; I Ioan 4, 12); și celor ce-L mărturisesc pe Hristos (I Ioan 4, 15). Adevărații credincioși o doresc (Iov 16, 21; Filip. 1, 23), o au prin rugăciune (Ps. 26, 7; Evr. 4, 16), o au în Euharistie (Ioan 6, 56; I Cor. 10, 16) și dobândesc fericirea (Ps. 64, 5; 83, 5-6) stăruind în ea (Ps. 26,7; 72, 23).

Comunicarea cu credincioșii este unită cu comunicarea cu Dumnezeu și cu Iisus Hristos (Ioan 17, 21; I Ioan 1, 3) și Hristos este în mijlocul celor sfinți (Matei 18, 20; I Ioan 1, 3); ea se manifestă în serviciul divin public (Fap. 1, 15; Col. 3, 16), în Euharistie (I Cor. 10, 17), în rugăciunea unora pentru alții (II Cor. 1, 11; Ef. 6, 18), în învățatură (I Tes. 5, 11), în convorbiri ziditoare (Ef. 4, 29)¹³, în același cuget al inimii și al duhului (Rom. 2, 16; I Cor. 1, 10), în mângâierea și întărirea reciprocă (Rom. 1, 12; I Tes. 4, 18)¹⁴.

Cuvântul lui Dumnezeu este al adevărului (II Cor. 6, 7; Ef. 1, 13), al vieții (Filip, 2, 15), al harului (Fap. 20, 32), al credinței (Rom. 10, 8), al dreptății (Evr. 5, 13), al răbdării (Apoc. 3, 10), al mărturiei (Apoc. 2, 11), al profeților (II Petru 1, 19). Cuvântul lui Dumnezeu arată tuturor mântuirea (Fap. 13, 26; Rom. 16, 26; Ef. 1, 13), el este curat (II Regi 22, 31), adevărat (Ps. 118, 160; Ioan 17, 17), viu și lucrător (Evr. 4, 12), veșnic (Ps. 118, 152; Matei 5, 18; Marcu 13, 31)¹⁵.

Prezența, în Biserică, a harului Sfântului Duh prin Sfintele Taine, ca dar al lui Dumnezeu, reprezintă garanția restabilirii unei comunicări mântuitoare și deopotrivă iubitoare a omului cu Creatorul său.

13. *Concordanță biblică tematică*, Ed. Mitropoiei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2000, p. 61.

14. *Ibidem*, p. 62.

15. *Ibidem*, p. 100.

Căci „ceea ce face pe om Dumnezeu și pe Dumnezeu om este iubirea reciprocă între ei. Îndumnezeindu-se omul prin iubire, Se înomenește Dumnezeu, și înomenindu-Se Dumnezeu prin iubire, se îndumnezeiește omul”¹⁶.

Hristos, Dumnezeu-Omul, este taina originară și atotcuprinzătoare a mântuirii noastre, căci în El ne-a fost dată baza unirii divinului cu umanul, adică a energiilor divine necreate, a harului, cu umanul printr-un semn material în general, prin care se comunică omului, în formă văzută, harul dumnezeiesc nevăzut. Toate Tainele Bisericii și însăși Taina Bisericii, își au baza lor divino-umană în Taina Tainelor, Hristos, Fiul lui Dumnezeu Întrupat. Iar prezența și lucrarea lui Hristos Însuși în Taine este implicată în faptul că harul Tainelor este energia necreată a lui Hristos sau lucrarea lui Hristos, accesibilă și părtășibilă omului prin umanitatea îndumnezeită a lui Hristos cel înviat și slăvit. Biserica este Trupul lui Hristos, Tainele ei își au temeiul, explicația și necesitatea lor în legătura dintre Hristos și Biserică și sunt viața și lucrarea Duhului lui Hristos, adică a Duhului Sfânt în Biserică și în mădularele ei.

Toate cele șapte Sfinte Taine sunt instituite de Hristos, unele în mod direct, iar altele în mod indirect. Instituirea dumnezeiască reprezintă elementul principal al ființei Tainelor, arătându-le ca acte de putere ale lui Dumnezeu și mijloace ale prezenței și lucrării lui Hristos în Biserică și în mădularele ei, prin Duhul Sfânt.

Biserica este aceea care a primit porunca expresă de la Hristos, Capul ei, să săvârșească Tainele pe care El Însuși le-a instituit; instituind Euharistia la Cina cea de Taină, Mântuitorul Hristos a și poruncit săvârșirea ei: „*Aceasta să o faceți întru pomenirea Mea*” (Luca 22, 19; I Cor. 11, 24). Săvârșirea Sfintelor Taine trebuie să însoțească propovăduirea Evangheliei spre mântuire, odată cu conducerea credincioșilor spre Hristos și dobândirea Împărăției cerurilor, dată fiind prezența neconținută a lui Hristos cu Apostolii și cu urmașii lor până la sfârșitul veacurilor. Săvârșirea celor Sfinte, adică a Tainelor, este deci o parte constitutivă a puterii date Bisericii de către Hristos Însuși. Mai mult, este o poruncă dată Bisericii, fiindcă numai prin Taine Hristos se extinde în oameni și îi încorporează în Sine și în Trupul Său, Biserica,

16. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 87, nota 56.

pentru a-i mântui: „*Cel ce va crede și se va boteza, se va mântui, iar cel ce nu va crede, se va osândi*” (Marcu 16, 16) sau: „*Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura, râuri de apă vie vor curge din pântecele lui. Iar aceasta a zis-o despre Duhul pe care aveau să-L primească acei ce cred în El*” (Ioan 7, 38-39). Duhul lui Dumnezeu nu vine în noi decât numai prin Tainele Lui, în Biserică. Fără Hristos, pe care ni-L împărtășește Duhul Sfânt în Taine, sau fără Duhul care ni Se împărtășește odată cu Hristos în Taine, în Biserică, nu avem acces la Tatăl (Ioan 14, 6).

Referindu-ne la Sfânta Euharistie ca Taină și Jertfă, vom spune că bogăția de sensuri, adevărata plenitudine ontologică încadrând în unitatea cea mai strânsă pe Dumnezeu și om, implicând dimensiunea cosmică a existenței și prefigurând totodată și unitatea eshatologică a Sfintei Euharistii, nu poate fi stabilită și înțeleasă decât prin unitatea de credință în Hristos Cel adevărat din Biserica al cărei Cap este, pe temeiul Revelației dumnezeiești supranaturale, cuprinsă în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție.¹⁷

Euharistia, intrinsec relaționată cu Sfânta Liturghie, poate fi înțeleasă ca taină a unității cosmosului și a omului, a întregii creații recapitulate în Hristos. În felul acesta, Euharistia, strâns legată de Liturghie, nu poate fi disociată de jertfa Mântuitorului, reactualizată în cadrul fiecărei Sfinte Liturghii. „Euharistia, ca fundament al Sfintei Liturghii, nu este un simplu act sacramental, ci o continuă actualizare a actului răscumpărător al jertfei și învierii lui Iisus. Împărtășirea este taina tainelor, prin care se realizează unirea credinciosului creștin cu Iisus Hristos, cu Trupul și Sângele Său”¹⁸. În acest sens, Euharistia are semnificația de comuniune sfântă, realizând adevărata comunicare în Hristos, în cadru eclesial, prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Mântuitorului. „*Paharul binecuvântării, pe care-l binecuvântăm, nu este oare împărtășirea cu Sângele lui Hristos? Pâinea pe care o frângem nu este, oare, împărtășirea cu Trupul lui Hristos? Căci o pâine, un trup suntem cei mulți*” (I Corinteni 10, 16-17).

17. Pr. prof. Gheorghe Petraru, *Euharistia – Taina unității Bisericii și a mântuirii în Hristos*, în rev. „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, LIX (1983), nr. 10-12, p. 628.

18. Pr. prof. Ene Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Ed. Diecezană, Caransebeș, 2001, p. 158-159.

Sfânta Liturghie nu este o simplă pomenire a patimilor și morții Mântuitorului, ci o „reproducere, adevărată și netăgăduită, a jertfei de pe cruce, în așa fel încât să se poată spune, cu adevărat, că la fiecare Sfântă Liturghie Domnul Iisus Hristos suferă pentru noi moartea în chip mistic, fără să moară de fapt. El trăiește și Se jertfește în același timp”¹⁹.

Sfânta Liturghie este expresia concretă a comuniunii profunde existente în Biserică. Ea ne arată în mod limpede că mântuirea nu poate fi individualistă, ci se cere dobândită printr-o lucrare de comuniune. De fapt, chiar cuvântul grecesc λειτουργία arată semnificația Liturghiei. Verbul λειτουργείν înseamnă a săvârși ceva pentru popor (έργον = lucrare, faptă, treabă), deci lucrare publică. Euharistia, ca fundament al Sfintei Liturghii, implică unitatea tuturor credincioșilor în Biserică, ierarhi și credincioși.

Prin jertfa euharistică, darurile aduse de credincioși sunt transformate, arătându-se astfel posibilitatea transfigurării întregii creații. Darurile euharistice nu sunt simple ofrande exterioare, ci ele simbolizează întreaga creație, susceptibilă de a fi transfigurată prin harul lui Dumnezeu, tocmai prin prefacerea elementelor euharistice în Trupul și Sângele lui Hristos, iar Duhul Sfânt nu este invocat doar pentru prefacerea elementelor euharistice, ci și pentru sfințirea credincioșilor. Astfel, Euharistia își dovedește și semnificația de mulțumire adusă de credincioși lui Dumnezeu, prin darurile aduse, punându-se temelia adevăratei comunicări mântuitoare – unirea credincioșilor și a întregii creații cu Dumnezeu, în Biserică.

Realitatea transfigurării creației este simbolizată prin prefacerea elementelor euharistice în Trupul și Sângele lui Hristos. „Darurile noastre atât de sărăcicioase și de neînsemnate, ca și nimicnicia noastră în raport cu maiestatea divină, se înnobilează deci, căpătând o valoare nemărginită, căci prin sfințirea lor, noi aducem lui Dumnezeu și El primește de la noi, ca dar, nu pâine și vin, adică o ofrandă din lumea creației sau din numărul elementelor create, ci Trupul și Sângele Fiului Său, adică sfânta și slăvita umanitate sau natura ome-

19. Arhim. Gherontie Ghenoiu, *Îndrumătorul bunului creștin*, Ed. Mănăstirii Sfântul Nicolae Sitaru, p. 21.

nească cea fără prihană a Fiului lui Dumnezeu, unicul dar de jertfă vrednic de El²⁰.

Cei ce se împărtășesc în cursul vieții pământești cu Trupul lui Hristos cel transfigurat și îndumnezeit, adâncindu-și rațiunile trupului lor, împreună cu sufletul, în Hristos cel înviat, vor învia spre unirea fericită cu Hristos. Cei ce nu s-au împărtășit de Trupul lui Hristos, „vor învia și ei cu trupul, căci trupul înviat al lui Hristos va aduce la o viață fără de moarte materia trupurilor, raționalitatea trupului Lui fiind într-o legătură cu raționalitatea întregii materii sau a tuturor trupurilor. Dar întrucât aceștia se vor menține închiși față de comunicarea voluntară cu Hristos, starea învierii lor va fi o stare nevrută de ei și nepărtașă de bunurile ce vin prin comuniune în iubire cu El²¹.

Prefacerea pâinii în Trupul, iar a vinului în Sângele Domnului nu este un proces asemenea prefacerilor ce se săvârșesc în natură, ci o lucrare a Duhului Sfânt, care, ca toate actele Duhului, transfigurează și îndumnezeiește cele ale naturii și pe omul însuși, prin iradierea transfigurării săvârșite întâi cu firea omenească, pentru că spre om și prin om se extinde iubirea dumnezeiască.

Mântuitorul Hristos se folosește de chipurile pâinii și vinului pentru a ni Se da ca mâncare și băutură, atât pentru că El a devenit nevăzut după Înălțare, cât și pentru că pâinea și vinul sunt alimentele principale pe care le consumăm; prin chipul pâinii și al vinului putem mânca însuși Trupul Lui și putem bea însuși Sângele Lui, întrucât chipurile pâinii și vinului sunt deplin înrădăcinate, cu rațiunile lor, în Trupul și în Sângele Lui, adică în rațiunea Trupului și Sângelui Lui, și transfigurate prin aceasta și prefăcute în Trupul și Sângele Lui, dincolo de chipurile lor²².

Mai mult, Trupul Domnului atrage pe credincioși cu o dulceață curată, care este dulceața dragostei lui Hristos, ipostasul dumnezeiesc întrupat din iubire față de oameni și care își arată iubirea Sa față de noi și prin Trupul pe care l-a luat, producând prin ea o adâncă transformare întâi în El și apoi în noi. Iar împărtășirea de Trupul lui Hristos

20. *Ibidem*, p. 252.

21. *Ibidem*.

22. *Ibidem*, p. 245.

produce, de aceea, o desfătare și o veselie negrăită sufletului, căci e comuniunea în iubire cu Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat, plin de iubire nesfârșită: „Îndulcitu-m-ai cu dragostea Ta, Hristoase, și m-ai schimbat cu dumnezeiasca Ta iubire; drept aceea, arde cu focul cel nematerial (al iubirii Tale, n.n.) păcatele mele și mă învrednicește a mă sătura cu desfătarea care este întru Tine, ca de amândouă veselindu-mă, să slăvesc, Bunule, venirea Ta”²³.

Prin împărtășirea cu Trupul și cu Sângele lui Hristos, însuși trupul nostru e ridicat la treapta de trup al lui Hristos, și, de aceea, e destinat învierii. Trupul nostru se sfințește prin aceasta și prin eforturile noastre de curăție care ne pregătesc pentru primirea Trupului Lui și care ne întăresc prin primirea Lui. Nu mai putem privi la trupul nostru ca la ceva inferior și vrednic de dispreț, sau ca la un simplu instrument de plăceri, pentru că nu putem privi Trupul lui Hristos astfel.

Dar prefacerea elementelor euharistice nu indică doar posibilitatea transfigurării creației, ci și realizarea unității, a comunicării desăvârșite întru Hristos: „Prin minunea prefacerii din jertfa euharistică ajungem să ne unim cu Arhiereul nostru cel veșnic, Care ne primește în acest chip să jertfim prin El și cu El, spre slava Sfintei Treimi. Unită astfel cu Arhiereul cel Mare, Biserica aduce lui Dumnezeu, odată cu dumnezeiasca jertfă a Sfintei Euharistii, și jertfele credincioșilor, mulțumind pentru toate cele ce a făcut pentru mântuirea noastră, dar mai ales pentru suferințele și moartea Fiului Său și pentru dobândirea măreției veșnice”²⁴.

Mântuitorul Hristos, la Cina cea de Taină, încredințează Apostolilor Împărăția lui Dumnezeu: „Și Eu vă rânduiesc vouă împărăția, precum Mi-a rânduit Mie Tatăl Meu, ca să mâncați și să beți la masa Mea, în Împărăția Mea...” (Luca 22, 29, 30). Cina cea de Taină ne descoperă Împărăția lui Dumnezeu, care nu e din lumea aceasta. Aducerea aminte de Împărăția lui Dumnezeu înseamnă recunoașterea ei ca o realitate prezentă în mijlocul nostru. Aducerea aminte invocată la Sfânta Liturghie nu înseamnă o rememorare exterioară a Patimilor Mântuitorului și a Jertfei Sale de pe Golgota, ci presupune părtășia la Împărăția lui

23. *Ibidem*, p. 247.

24. *Ibidem*.

Dumnezeu încredințată de Hristos Apostolilor încă de la Cina cea de Taină. Tocmai acest sens al Cinei celei de Taină se descoperă în trăirea euharistică a Bisericii, pe care ea îl cunoaște prin însăși înălțarea la acea realitate cerească arătată și dăruită de Hristos pe pământ, o dată pentru totdeauna, la Cina cea de Taină. Mântuitorul le-a spus Apostolilor Săi: „*Adevărat, adevărat zic vouă (...) Trupul Meu este adevărata mâncare și Sângele Meu adevărata băutură. Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el*“ (Ioan 6, 54).

Când se apropie de împărțire, creștinul se roagă: „Cinei Tale celei de Taină, astăzi, Fiul lui Dumnezeu părtaș mă primește“. Aceasta este „identificarea dintre ceea ce s-a săvârșit astăzi cu ceea ce s-a săvârșit atunci și este, în sensul deplin al cuvântului, identificare reală, căci astăzi noi suntem adunați în aceeași Împărăție, la aceeași Cină pe care atunci, în acea noapte de sărbătoare, a săvârșit-o Hristos cu cei pe care i-a iubit până la sfârșit“²⁵.

Iubirea lui Hristos transformă Crucea în biruință asupra păcatului, aceeași iubire prin care, la Cina cea de Taină, Împărăția lui Dumnezeu e încredințată Apostolilor. Relaționarea dintre jertfa de pe Golgota și jertfa euharistică din perspectiva Împărăției lui Dumnezeu ne descoperă dinamica iubirii dumnezeiești. Totodată, această dinamică ne pune în fața unei opțiuni categorice: fie asumarea biruinței lui Hristos, prin lupta împotriva păcatului, fie părtașia cu stăpânitorul lumii căzute în păcat, cel care desparte, divizează, distruge comunicarea.

Astfel, taina biruinței lui Hristos are un puternic caracter existențial, obligându-ne pe fiecare dintre noi la o atitudine decisivă. Întru Hristos, Care „prin dăruirea Sa, a arătat la Cina cea de Taină împărăția Sa și slava ei, în noaptea lumii acesteia, iese însăși Împărăția lui Dumnezeu. După Cina cea de Taină, Hristos, de asemenea, iese la întâlnirea, la duelul mortal cu păcatul și cu moartea, căci nu pot coexista cele două împărății... Dumnezeu a dat pe Fiul Său cel Unul-Născut ca să distrugă stăpânirea păcatului și a morții, să întoarcă la Sine făptura Sa, furată de la El de diavol, și să mântuiască lumea. În acest fel, prin descoperirea Împărăției Iubirii la Cina cea de Taină, Hristos Însuși se condamnă

25. Alexander Schmemmann, *Euharistia*, traducere de pr. Boris Rădulescu, Ed. Anastasia, București, 1993, p. 74.

pe Cruce. Prin Cruce, Împărăția lui Dumnezeu – descoperită tainic la Cină – intră în lumea aceasta și, prin această intrare, se transformă în luptă și biruință²⁶.

Urmarea autentică a lui Hristos presupune eroismul lepădării de noi înșine, de propriul egoism și de atașamentul față de cele ale lumii păcatului, pentru a-L putea primi pe Hristos: „*Prin Crucea Domnului nostru Iisus Hristos, lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume*” (Galateni 6, 14). Calea aceasta a lepădării de firea păcatului nu este ușoară, ea este însoțită de multiple încercări: „*În lume necazuri veți avea*” (Ioan 16, 33). Dar fiecare necaz poate fi preschimbat în biruință, prin îndrăzneala credinței noastre în puterea lui Hristos: „*Îndrăzniți, eu am biruit lumea*” (Ioan 16, 22). Prin aducerea aminte de Crucea Mântuitorului, dar în strânsă legătură cu Împărăția lui Dumnezeu, omul se poate împărtăși de biruința lui Hristos săvârșită asupra lumii păcatului. „Aducerea aminte euharistică, fiind aducere aminte de împărăția lui Dumnezeu – descoperită și încredințată la Cina cea de Taină – este prin aceasta și aducerea aminte a Crucii nedespărțite de împărăție, a Trupului lui Hristos care pentru noi se frânge, a Sângelui lui Hristos care pentru noi se varsă. Iată de ce numai prin Cruce darul Împărăției lui Dumnezeu se transformă în primirea Lui, iar descoperirea Lui în Euharistie se transformă în înălțarea noastră la cer, în participarea noastră la Cina lui Hristos, în Împărăția Lui²⁷.”

În Sfânta Liturghie, Sfânta Euharistie este „sacrificiul” lui Hristos. Ca Trup mistic al lui Hristos, Biserica jertfește și se jertfește la altar. „Se unește astfel cu Hristos într-o comuniune de sacrificiu; pentru acest motiv, Euharistia se numește sacrificiul Bisericii. Odată și în unire cu jertfa Mântuitorului Hristos, în Liturghie, credincioșii își proaduc darurile, osârdia, rugăciunile, ființa lor întregă²⁸. Liturghia este – pentru Biserică – și „o parte din experiența cerească, din realitatea cerească prezentă printre noi. În același timp, este înrădăcinată în is-

26. *Ibidem*, p. 212.

27. *Ibidem*.

28. Pr. prof. dr. Petre Vintilescu, *Sacrificiul religios ca principiu al Liturghiei*, Ed. Institutului de Arte Grafice, București, 1927, p. 54-55.

torie: este o realitate istorică, este și slavă, adică contemplarea istoriei transfigurate și a veșnicei iconomii a lui Dumnezeu²⁹.

Pentru adevărații credincioși, nu este vreo altă casă în afară de una singură, Biserica. „Această casă (spunea Sfântul Ciprian al Cartaginei), acest sălaș unic, este arătat și numit de Duhul Sfânt, care spune în psalmi: Dumnezeu, care face să locuiască într-o casă cei uniți. În casa Domnului, în Biserica lui Hristos, locuiesc cei uniți. Ei stăruie în bună înțelegere și simplitate³⁰.

Taina Împărtășaniei – „cel mai desăvârșit și cel mai intim mijloc de legătură cu Dumnezeu, în care amintim nu de cutare sau cutare dar, ci, în general, de toate bunurile, atât cele pe care le avem în fapt, cât și cele pe care le vom avea de la Dumnezeu – să se numească Euharistie (mulțumire), căpătându-și numele nu de la cele ce cerem noi, cei strâmtorați, ci de la binefacerile pe care ni le face Dumnezeu, deci nu de la sărăcia sau lipsa noastră, ci de la bogăția bunătății Lui. Căci, cu toate că prin ea ne și rugăm lui Dumnezeu și Îi mulțumim, se datorează lui Dumnezeu, pe când cererea e a neputinței omenești³¹.

Biserica lui Hristos se regăsește în Euharistie, căci „Euharistia e Însuși Hristos, Noul Adam și Mântuitorul trupului care rămâne sacramental în Biserică. Biserica este, într-adevăr, mai degrabă un trup, un organism, decât o companie sau o corporație³², iar Euharistia este o „jertfă neîncetat activă, legată nedespărțit de persoana Mântuitorului care, în Liturghie, intră în comunicare cu credincioșii și-și retrăiește mai departe opera Sa mântuitoare³³, Jertfa de pe Golgota fiind „izvorul principal și adevărat al spiritualității și vieții creștine³⁴.

29. Nicolae Arseniev, *Descoperirea vieții veșnice. Introducere în credința creștină*, traducere de Lidia și Remus Rus, Ed. Credința noastră, București, 1991, p. 104.

30. Sf. Ciprian al Cartaginei, *Despre unitatea Bisericii*, în *Apologeți de limbă latină*, col. „Părinți și scriitori bisericești”, vol. III, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1981, p. 440.

31. Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, trad. de pr. prof. dr. Ene Braniște, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1997, p. 123.

32. George Florovsky, *La Sainte Église universelle*, Ed. Delachaux, Neuchâtel, 1948, p. 173.

33. Pr. prof. dr. Petre Vintilescu, *Funcțiunea catehetică a Liturghiei*, în „Studii teologice”, an II (1949), nr. 1-2, p. 18.

34. Vasile Coman, Episcopul Oradiei, *Scrieri de teologie liturgică și pastorală*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, 1983, p. 136.

De aceea, Sfânta Euharistie constituie culmea relației de comunicare a omului cu Dumnezeu în Hristos, fiindcă prin ea Mântuitorul este plinar în noi, și noi suntem în El, în comuniunea și unitatea iubirii, a vieții în plenitudinea ei. Aceasta înseamnă că, prin Taina Euharistiei, pe care a poruncit Apostolilor săi să o săvârșească în amintirea și întru pomenirea Sa (Luca 22, 19; I Cor. 11, 24), Hristos actualizează jertfa Sa obiectivă pentru întreg neamul omenesc, din care pricină fiecare comunitate și fiecare persoană umană în parte este chemată să-și însușească subiectiv roadele ei, fiind atrasă astfel în jertfă de sine – comunicare de sine – lui Dumnezeu, pe temeiul jertfei unice, dar veșnice și mereu aduse de Hristos către Tatăl; iar prefacerea Darurilor în Trupul și Sângele lui Hristos și sfințirea credincioșilor sunt cele două roade ale coborârii Duhului Sfânt în timpul epiclezei, căci Sfântul Duh este chemat de comunitate ca, prefăcând Darurile înfățișate, să le transforme ca fiind oferite de ea, să o asimileze și pe ea în mod reînnoit în Trupul Domnului, în legătură cu prefacerea celor oferite de ea și astfel să o înalțe mereu.³⁵

Așadar, Sfânta Euharistie, memorialul sacrificiului Noului Adam, este acest ritual al Marelui Arhiereu Iisus Hristos prin Trupul Său eclezial, care prelungeste și actualizează în fiecare zi misterul pascal, o jertfă unică, complexă și completă sau, mai bine-zis, desăvârșită, care pregătește recapitularea eshatologică, traducând propria Sa iubire față de Tatăl, în „jertfe spirituale” care constituie și realcătuiește mereu Biserica, într-o noutate neîntreruptă, incluzând cele ale lumii și restituindu-le Împărăției lui Dumnezeu, în Cuvântul lui Dumnezeu – Rațiunea Supremă, Logosul Întrupat, în care se scufundă și se unifică rațiunile finite ale creației.³⁶

Semnificația ecleziologică a Euharistiei derivă, deci, din sursa unică, dumnezeiască, de viață pe care o primim prin împărtășirea de același Hristos și care întreține viața spirituală a Bisericii, precum și din participarea Bisericii la jertfa lui Hristos, care este și jertfă a sa. De aceea, Hristos și jertfa Sa sunt trăite în Biserică cu toată intensitatea

35. Pr. prof. Dumitru Radu, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine*, în „Ortodoxia”, an XXX (1978), nr. 1-2, p. 294.

36. Pr. prof. Gheorghe Petraru, *op. cit.*, p. 631.

prezenței lor, iar Biserica nu numai că nu e simțită ca fiind interpusă între Hristos cel jertfit și credincios, ci, dimpotrivă, tocmai prezența Domnului și a jertfei Sale susține și dă viața Bisericii.

Realizând deplina comuniune a oamenilor cu Hristos, ca mădulare ale Trupului Său, și unitatea tuturor creștinilor în Hristos și întreolaltă, Euharistia realizează, din cei botezați și uniți cu Duhul lui Hristos, Biserica, Trup al lui Hristos și comuniune a oamenilor cu Dumnezeu. Sau, mai precis, prin Sfânta Euharistie se realizează și se menține Biserica, Trup al lui Hristos, drept comunitate potențial completă a credincioșilor cu El și între ei, și plenitudinea de viață a Duhului Sfânt în cei încorporați în Hristos.

Din Mântuitorul Hristos și din Jertfa Sa emană o putere dumnezeiască cu ajutorul căreia noi putem ieși din individualism și din egoism, pentru a ne pune în relație de slujire unii față de alții³⁷. Jertfa Mântuitorului confirmă deplin iubirea pe care ne-o poartă, „renunțând la Sine pentru a crea comuniunea”³⁸. Ca urmare, numai ea poate trezi iubirea adevărată în ceilalți și-i poate atrage în comuniune. Iubirea, jertfa, comuniunea, sunt una. Una locuiește în cealaltă, ca Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.³⁹ Prin aceasta, Sfânta Euharistie desăvârșește încorporarea noastră în Hristos și în Trupul Său Tainic, încorporare realizată la Botez, și totodată ne procură unirea cu Sfânta Treime, ca arvună a unirii cerești. Faptul că prin Sfânta Euharistie noi primim nu numai darurile Duhului Sfânt, oricât de bogate ar fie ele, ci „pe însuși Visternicul acestor daruri”⁴⁰, justifică pe deplin poziția centrală a Euharistiei între celelalte Taine, poziție atestată și de dublul ei aspect: de Taină și Jertfă.

Dumnezeiasca Euharistie este, prin aceasta, Taină supremă a comuniunii între Dumnezeu și om, sădind în el, în dimensiunea eclesială a vieții, chipul realităților viitoare și lucrând efectiv la sfințirea sa, spre slava învierii celei universale.

37. Pr. prof. dr. Dumitru Staniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Ed. Omniscop, Sibiu, 1943, p. 241.

38. *Ibidem*, p. 242.

39. *Ibidem*.

40. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, trad. de Teodor Bodogae, Sibiu, 1946, p. 81.

Această unire personală cu Hristos și comuniunea dobândită în Sfânta Împărtășanie, care formează și alcătuiește Biserica, Trupul Tainic al Domnului, unitate și comuniune sobornicească, sunt accentuate de către Nicolae Cabasila, care arată că „prin Împărtășire, Hristos rămâne în noi și noi în El: ei Întru Mine și Eu întru ei (Ioan 6, 56). Iar dacă Hristos rămâne în noi, ce ne mai lipsește? Sau de ce bunătați să ne mai împărtășim?... Dacă Însuși Domnul Iisus Hristos ne umple sufletul, străbătându-ne toate adâncurile și toate ieșirile, învăluindu-ne din toate părțile, atunci ce ar mai putea veni bun peste noi sau ce ni s-ar mai putea adăuga? El umple toată casa sufletului nostru. Și apoi, nu ne cuminecăm cu vreo bunătațe a Lui și nici nu ne împărtășim cu vreo rază sau cu vreo strălucire din discul Soarelui dumnezeiesc, ci din însuși discul acesta (Sfânta Împărtășanie), așa încât Îl avem locuind în noi, pătrunzând până în măduva și mădularele noastre, ba chiar nu formăm decât unul și același trup împreună...”⁴¹.

Prezența reală a lui Hristos în Sfânta Euharistie, nedespărțit de Duhul, este fundament al Bisericii, în care Hristos ca Persoană dumnezeiască, una cu Tatăl și cu Sfântul Duh, adună pe oameni în comuniunea Trupului Său extins în lume.

Din Biserică și din credincioșii care se comunică unii altora se răspândește „buna mireasmă a bunătații și duhul de jertfă al lui Hristos, cu care se unesc; din puterea Lui ies bunătața și duhul de jertfă al lor. În jertfa Mielului Hristos, în moartea Sa ca om din puterea bunătații și dărniceii ipostasului dumnezeiesc al Fiului, e uriașa putere din care sorb toți cei ce cred în El, puterea bunătații și a jertfei de sine, a morții lor ca o jertfă pentru viața de sine.”⁴² De aceea, Dumnezeiasca Euharistie nu trebuie înțeleasă și nu poate fi disociată de celelalte Taine ale Bisericii, unirea cu Mântuitorul nostru Iisus Hristos în Potirul Euharistic fiind o încununare și o pecetluire a unirii cu El începută prin Botez și sporită prin Mirungere, toate în Biserică, prin preoția sacramentală, toate având la baza unitatea credinței în Hristos.

41. Idem, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, p. 83-84.

42. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 2004, p. 687.

Legată de Taina Sfântului Botez prin lucrarea ei de încorporare și unire plenară cu Hristos și precedată de Mirungere, Euharistia este, prin excelență, Taina comuniunii, a unității ecleziale a creștinilor cu Hristos. Căci acum credincioșii nu se mai împărtășesc numai de harul lui Hristos, participând la o anumită stare și lucrare mântuitoare din viața Lui, ci de însuși Trupul Lui, care devine în ei înșiși izvor al tuturor energiilor divine, în calitate de Trup înviat. Prin aceasta, se realizează adevărata comuniune și unire între noi și Hristos. Și fiindcă unificarea și comuniunea între persoane pot spori continuu sau pot slăbi și trebuie să fie refăcute, de aceea ne împărtășim permanent de Hristos.

Comuniunea cu Domnul nostru Iisus Hristos în Duhul Sfânt este și o comuniune tot mai deplină a credincioșilor între ei, toți întâlnindu-se în Trupul comunitar sobornicesc al lui Hristos și deschizându-se prin subțierea opacității într-o transparență tot mai mare, a iubirii copleșitoare, sădite în fiecare și în Biserică de harul dumnezeiesc care sălășluiește în suflete, conducând mădulele Bisericii într-o structură unitară și armonioasă, de un dinamism ascendent, într-o creștere continuă în Hristos și cu Hristos.

Sfânta Euharistie este inima Bisericii, centrul ei, umanitatea și cosmosul întreg, anticipare a stării eshatologice pe temeiul umanității îndumnezeite a lui Hristos, izvor al energiilor în atragerea creației întregi în centrul de existență și lumină a lui Dumnezeu. Astfel, ascultându-L pe Dumnezeu care ne vorbește neîncetat prin Fiul Său și ni Se comunică în Sfintele Taine, vom ști și noi nu doar să comunicăm, ci să ne și comunicăm unii altora în stare de jertfă, în iubire, rostind cuvintele noastre ca daruri pentru semenii care au nevoie de noi și cu care se identifică Însuși Cuvântul Întrupat.

De altfel, Însuși Hristos cel înviat din morți nu doar comunică cu noi, ci ni Se comunică, ne dăruiește nu din ceea ce are, ci din ceea ce El Însuși este; iar comunicarea cu Trupul și Sângele Său ne îndreptătesc să nădăjduim și noi la viața Învierii, a desăvârșitei noastre comunicări cu Dumnezeu, fără de care nu există viață veșnică (In. 17, 3), într-un real dialog al iubirii, pentru care, de fapt, ne-a creat Dumnezeu⁴³. Din

43. *Ibidem* p. 161.

această perspectivă, mântuirea noastră devine „dialog de cuvinte și de fapte între Dumnezeu-Cuvântul și noi, ca o coborâre a Lui la noi și ca o înălțare a noastră împreună cu El”⁴⁴, iar Sfânta Euharistie este soluția lui Dumnezeu cel iubitor de oameni pentru restaurarea comunicării noastre cu El și cu semenii, în Hristos, prin Duhul Sfânt.

44. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 328, nota 410.